

omladina jalovika — viđenje vlastitog položaja

maja korać

poljoprivredni fakultet
univerziteta u beogradu,
zemun, jugoslavija

Nalazi istraživanja omladine Jalovika, njihovog viđenja vlastitog položaja, ukazuju na izvesne promene odnosa mladih prema mogućnostima koje im pruža ostanak na selu ili vraćanje u njega posle završene škole. Može se reći da je promena društvenih prilika u poslednjih deset godina umnogome uticala da omladina sa sela danas objektivno i realno procenjuje povoljne životne mogućnosti i perspektivu koja im se pruža ukoliko ostanu na neki način vezani za svoju kuću i roditeljsko imanje. Ovo, međutim, ne znači da većina mladih u Jaloviku vidi svoju bolju perspektivu u isključivom bavljenju poljoprivredom, već najpre u nastojanju da budu seljaci — radnici. No ovakav odnos mladih prema vlastitoj budućnosti nije praćen i odgovarajućim i, rekli bismo, potrebnim stepenom aktivnog odnosa prema postojećim prilikama u lokalnoj zajednici, ili vlastitoj porodici. Ovaj pasivizam i neaktivnost mladih u društvenome i kulturnom životu posledica su, s jedne strane, objektivnog uočavanja osnovnih problema života na selu (nesigurnost dohotka u poljoprivredi, loša ekonomska politika prema selu) i svesti o tome da njih ne može rešiti lokalna zajednica, jer ih ona nije ni stvorila. To je, uz nepoverenje u DPO i stav da je njihova uloga u selu samo formalna, jedan od razloga njihove neaktivnosti. S druge strane, na pasivnost današnje mlade generacije na selu, utiču još uvek tradicionalni odnosi i tradicionalne vrednosti seoske sredine u koje su i oni samo u priličnoj meri integrisani, što doprinosi tome da nisu u mogućnosti da u potpunosti uoče svoj marginalni položaj u okviru lokalne zajednice.

primljeno veljače 1988.

→ Istraživanje omladine u Jaloviku¹⁾ pokazalo je da mladi posve objektivno i realno procenjuju vlastiti položaj i životne mogućnosti koje utiču na njihovu budućnost, na profesionalnu i socijalnu perspektivu, te na ekonomske i obra-

1) Selo Jalovik, opština Vladimirci, nalazi se na severozapadu Srbije. Selo čini deset zaselaka koja su među sobom prilično udaljena (između dva najudaljenija zaseoka ima 12,5 km). Ovakva prostorna rasprostranjenost naselja u velikoj meri utiče na način života njegovih žitelja, pa tako pokazuje svoje uglavnom negativne učinke i na način života mladih Jalovika.

Jalovik je selo sa oko 700 domaćinstava, pretežno poljoprivrednih, ujednačene polne strukture. To je selo bez vodovoda i kanalizacije, telefona, kioska za novine i kafane. Osim Doma kulture, gde je smeštena galerija slika Jalovičke slikarske kolonije, nema nikakvih kulturnih sadržaja (samo povremeno igranke u njegovoj velikoj i sasvim dotrajaloj sali). Po ovim podacima mogao bi se steći utisak da je Jalovik zabito selo, odsečeno do sveta. Međutim, povoljan geografski položaj i dobre saobraćajnice prilično umanjuju negativne strane nerazvijenosti ove lokalne zajednice. Ja-

zovne probleme, ukoliko ovo posmatramo sa stanovišta opštih društvenih kretanja. No, svesti o vlastitoj marginalnosti, kada je u pitanju život u lokalnoj zajednici, nemaju onoliko koliko bi se to moglo očekivati s obzirom na njihov realni položaj u lokalnim okvirima.

Ova razlika u objektivnosti procene vlastitog položaja što smo je uočili u razgovorima sa mladima, posledica je, kako se čini, još uvek izrazite socijalne kontrole pojedinaca u seoskoj zajednici. Istraživanje u Jaloviku pokazalo je da ovakvu kontrolu i ograničavanje mladih uvelike izaziva njihova ravnodušnost i gotovo potpuno prepuštanje ustaljenom načinu života. Oni nemaju vere da se u odnosu društva prema selu može išta bitno izmeniti — i to je važan činilac pasivizacije današnje mlade generacije na selu. Drugim rečima, može se reći da je društvena i kulturna pasivnost mladih u selu danas posledica uticaja dva spleta činilaca. S jedne strane, to je uticaj širih društvenih prilika koje marginalizuju položaj i delovanje celokupne mlade generacije, pa time i seoske omladine, a s druge strane, na pasivnost današnje mlade generacije na selu izrazito utiču još uvek tradicionalni odnosi i tradicionalne vrednosti seoske sredine u koju su i oni sami uvelike integrisani. Ovi momenti u sukobu sa životnim potrebama i težnjama mladih, koje su nastajale i pod utjecajem obrazovanja i vlastitog životnog iskustva u urbanoj sredini, rezultirajući pasivnošću.

U pokušaju da se bliže definišu i objasne ovi uzroci, od značaja je da se ukaže na posredne i neposredne životne okolnosti onih mladih koji su ostali da žive na selu, kao i na razloge zbog kojih su se za to opredelili, te na njihove procenu vlastitih životnih perspektiva.

Pre razmatranja ovde naznačenih problema potrebno je dati nekoliko metodoloških napomena. Analiza pojava o kojima će ovde biti reči pre svega je kvalitativne prirode, pa otuda nalazi koji su ovde izneti imaju ponajpre eksplorativni i hipotetički karakter. Smatramo ipak da te značajke ne umanjuju vrednost ovakve vrste istraživanja, to pre što poređenja sa dosad provedenim istraživanjima seoske omladine ukazuju na mnoge dodirne tačke. Mislim da je ovakav metodski pristup vredan, pre svega stoga, što predstavlja neku vrstu spoja i kombinacije tipološkog, monografskog i problemskog pristupa koji je istovremeno podrazumevao i delimičan pogled "iznutra" — u životnu situaciju i vrednosnu orijentaciju seoske omladine. Pokušaj da se naučna građa objektivno prikupi podrazumevao je prikupljanje podataka iz postojeće etnografske građe i statističkih podataka, ali i neposredno posmatranje sa povremenim učestvovanjem i strukturirane razgovore sa mladima na selu. Teškoće ovakog pristupa potiču, u ovom slučaju, iz posebne složenosti odnosa između posmatrača i posmatranog, zbog međusobne kulturne razlike,²⁾ pa je otuda pokušaj naučnog pristupa životnom iskustvu mladih Jalovika od istraživača zahtevao posebnu opreznost prilikom uopštavanja uočenih pojava. Upravo ovom momentu i pored sve obazrivosti, treba pripisati i eventualne slabosti iznetih tumačenja, pre nego ograničenosti samog metoda.

Osobnosti Jalovika kao tipa naselja, uvelike određuju oblike društvenog života mladih u njemu. Osnovni oblici društvenosti još uvek se ostvaruju u porodičnim, rođaćkim i susedskim odnosima. Ovaj, rekli bismo, spoljni činilac samo

■ lovik je, naime, udaljen 7 km od Vladimira (tipično opštinske varošice) i oko 20 km od Šapca, dok je geografski centar mesta udaljen oko 5 km od puta Beograd—Šabac. Uz česte autobuske linije za Vladimircu i Šabac (devet polazaka na dan) i povelik broj automobila u selu, žitelji Jalovika vrlo su dobro i praktično svakodnevno povezani sa većim mestima. Ovoj povezanosti, naročito kada su u pitanju mladi, doprinosi i činjenica da u Jaloviku postoji samo četvorogodišnja škola, pa se veliki broj mladih školuje u Vladimircima i Šapcu, a živi u selu, dok je znatno manje mladih u Obrenovcu i Beogradu.

2) Ove teškoće u metodu pominje i Dunja Rihtman-Augustin u svojoj knjizi *Struktura tradicijskog mišljenja*, Zagreb: Školska knjiga, 1984, str. 15.

pojačava pojavu koja je i inače duboko integrisana u način života i savremenu seosku zajednicu, potencira porodicu kao još uvek osnovni okvir za zadovoljavanje temeljnih životnih potreba mladih. Ovaj se zaključak temelji na rezultatima dosad provedenih istraživanja seoske omladine³⁾, a našao je potvrdu i u nalazima našeg istraživanja. Drugim rečima, saznanja do kojih smo došli u Jaloviku potvrdila su već postojeće stanovište da seoski način života još uvek pogoduje održavanju familizma, bez obzira na sve veću prostornu pokretljivost seoskog stanovništva, koja dugoročno daje suprotne efekte.

Sve su ovo socijalni uslovi, pored neke materijalne osnove društvenog života, u kojima još uvek dominiraju tradicionalni kriterijumi mladosti, odnosno, sve tipične socioekonomske kvalifikacije za dosezanje odraslosti: kraj školovanja, zapošljavanje, osnivanje porodice. Ovaj tip mladosti može se odrediti kao **sinhronizirana mladost**⁴⁾ i on, kako su istraživanja pokazala, "u puno većoj meri podupire konzervativne i autoritarne stavove, udaljava mlade od sadašnjih alternativnih pokreta, od autonomne omladinske kulturne scene i teži prihvatanju ideala i uzora odraslih, medija i autoriteta svih vrsta".⁵⁾ To drugim rečima znači, da "dužina i stupanj sinhronizirane /nesinhronizirane mladosti bitno odlučuju o kvalitetu mladosti i celini odnosa mladih prema sebi, društvu, svijetu i budućnosti".⁶⁾ U ovoj pojavi može se naći jedno od objašnjenja za stavove i aktuelno ponašanje mladih na selu.

Svoj pasivizam i nezainteresovanost da poboljšaju uslove života u selu naši sagovornici objasnili su time što se svi "trude da nekud odu i traže nešto bolje, pa su i za bolji život ovde nezainteresovani" (Dragana, domaćica, 21. godina, studira Višu građevinsku školu, udata); "svi gledaju kako da odu, a ne kako da nešto promene nabolje" (Slobodan, student prava, 23 godine, neoženjen); "mladi koji su tu gledaju kako da odu, ne vide svoju perspektivu ovde, pa su pasivni" (Zoran, zemljoradnik, 24 godine, osnovna škola, oženjen). No, istovremeno mladi ljudi sa kojima smo razgovarali sasvim jasno ukazuju na probleme života na selu, koji kad bi se rešili, omogućili bi bolju perspektivu mladima a time i njihov ostanak. Pri tom treba naglasiti da nalazi našeg istraživanja ukazuju da i dalje izražene želje za odlaskom i migracioni planovi mladih ne proizlaze iz neke fascinacije većim gradovima i životom u njemu, već iz nemogućnosti da na selu ostvare profesionalne aspiracije te bolji i puniji život. U tome su naši nalazi sa terena u skladu sa rezultatima ranijih istraživanja seoske omladine.⁷⁾

Osnovni problem života na selu, kako naši sagovornici navode, jeste nesigurnost dohotka u poljoprivredi, loša ekonomska politika prema selu koja je dovela do toga da je "njihovo sve skupo, a naše džabe". U naglašavanju ovog problema kao jednoga od ključnih, slažu se svi naši sagovornici bez obzira na zanimanje, obrazovanje i pol. Drugi problem, što ga je većina naših sagovornika povezala sa prvim, jeste gotovo nepostojeći kulturni život na selu ("Najveći problem za sve aktivnosti u vezi sa omladinom i kulturom na selu jeste novac. Njega nikad dovoljno". — Slobodan, 23 godine, student prava). Nedostatak zabave, mesta za izlazak i okupljanje jedan je od krupnih problema mladih ("Zašto i mi ne bismo imali bioskop i biblioteku").

Isticanje ovih problema kao osnovnih poteškoća života na selu, kao i svest o tome da njih ne može rešiti lokalna zajednica, jer ih ona nije ni stvorila, svakako

3) (1), (2)

4) Širu teorijsku razradu dva tipa mladosti: sinhronizirane i nesinhronizirane, videti u tekstu M. Ule — Odnos omladine prema mladosti, odraslosti i budućnosti (Vrcan i sar. 1986: 101—103).

5) (5), str. 102.

6) (5) str. 102.

7) (1), str. 171—172.

je, uz nepoverenje u društveno-političke organizacije ("DPO i njihova uloga u selu samo je formalne prirode. Oni ne mogu to promeniti". — Slobodan, 23 godine, student prava), jedan od razloga neaktivnosti mladih. Ovaj problem mladih na selu najjezgrovitije je formulisala naša sagovornica (Dragana, domaćica, 21 godina, udata, domaćica i studentica Više građevinske škole): "Mladi na selu ne mogu sami da promene ono što im najviše smeta, da bi ostali tu da žive. Društvo mnogo očekuje od seljaka, a malo daje. Rad seljaka je potcenjen. Na selu se niko ne opire promenama. Treba dati nadu ljudima da ostanu, dati pre svega ekonomsku sigurnost, pa bi selo cvetalo. Tada bi bilo i ekonomskoga i svakog drugog napretka."

Pogrešan bi, međutim, bio utisak da oni sa kojima smo razgovarali u većini žele da napuste Jalovik. Upravo suprotno. Gotovo svi naši sagovornici žive u selu ili nameravaju da se u njega vrate kada završe školovanje. Samo jedna devojka sa kojom smo razgovarali otišla je radi zaposlenja u Mladenovac, no, i ona bi, da je mogla da nađe posao negde u okolini, ostala u Jaloviku. Drugim rečima, mladi ne ostaju na selu samo zbog toga što nisu imali drugog izbora, već je život na selu i rezultat njihove odluke.

U ovom pogledu saznanja do kojim smo došli istraživanjem u Jaloviku nešto su drukčija od nalaza dosad obavljenih istraživanja seoske omladine.⁸⁾ Ova istraživanja pokazala su da su osnovni motivi prostorne stabilizacije mladih u njihovoj psihološkoj privrženosti svojim selima. I mi smo u razgovorima što smo ih vodili sa mladima na selu saznali da su svi oni u selu zato što "vole selo, vole način života na selu", dok su mladi zemljoradnici ovaj motiv dopunili time što su željeli da budu "na svome, svoj gazda, odgovorni sami sebi". No naši razgovori sa mladima Jalovika pokazali su da su nove društvene prilike, teškoća zapošljavanja u većim gradovima, male plate i nemogućnost rešavanja stambenog pitanja, umnogome uticali na njihov odnos prema mogućnostima koje im pruža ostanak u selu ili vraćanje u njega posle završene škole.

Stoga treba nadodati da je promena društvenih prilika u poslednjih deset godina, koliko je proteklo od poslednjeg već pomenutog istraživanja seoske omladine, umnogome uticala da se zaključak kako je "omladina u znatnoj meri subjektivno privržen selu i da je ta psihološka povezanost jedna od osnovnih odrednica njezina stava prema vlastitom miljeu",⁹⁾ može dopuniti stavom da mladi na selu danas i sasvim objektivno i realno procenjuju povoljnije životne mogućnosti i perspektivu što im se pruža ostanu li na neki način vezani za svoju kuću i imanje. Naravno, ovo nikako ne znači da većina mladih vidi svoju bolju perspektivu u isključivom bavljenju poljoprivredom, već pre svega u nastojanju da budu i seljaci i radnici jer im baš takav status omogućuje, s jedne strane, neku vrstu materijalne sigurnosti, a s druge strane, dodatni prihod od zemlje ("Najbolje je ovako kako ja živim: radiš u gradu, a živiš na selu sa malo zemlje, tako ne možeš da propadneš nikako" — Vladan, 31 godina, radnik-seljak, oženjen).

Istina, među našim sugovornicima bio je i jedan student koji posle završetka fakulteta namerava da se vrati na selo i da se bavi poljoprivredom, jer tu vidi svoju perspektivu ("Devet hektara zemlje predstavljaju veću mogućnost u životu da se prosperira, nego da se zaposli u gradu" — Slobodan, 23 godine, student prava, neoženjen), kao i jedan mladi zemljoradnik koji je "zadovoljan na selu, nema nekih većih problema, može dobro da zaradi ko hoće da radi" (Branko, 22 godine, zemljoradnik, osnovna škola, neoženjen, sin najbogatijeg seljaka). Pored

8) (1) i (2).

9) (1), str. 172.

ovakvih, ipak redih stavova, većina naših sagovornika koji su se školovali i sada žive od zemlje, želi da se zaposli negde u okolini i da ostane da živi u Jaloviku. Najveći problem ovih mladih ljudi jeste, kako su nam rekli, u tome što su završili neke škole i sada nemaju nikakve koristi od nje. Najteže im pada što se živeći na selu "opuste, poseljače, suviše se uklope u način života, u letargiju, i ne trude se mnogo da to promene" (Željko, 23 godine, Viša pedagoška akademija, oženjen).

Naši sagovornici, ističući prednosti života na selu navode i ekološke momente: čist vazduh, vodu, lepotu prirode, prostranstva koja ne ograničavaju kretanje. Isticali su i mirniji život na selu, koji ne zavisi od toga hoće li stići u banku ili na autobus, u prodavaonicu dok je otvorena. No svi bez razlike, rekoše da je u gradu bolje, jer grad pruža veće mogućnosti za izbor načina života i zabave, i daje više slobode.

Uočili smo takođe da su gotovo svi mladi sa kojima smo razgovarali duboko usvojili shvatanje da je u gradu bolje zato što se u gradu veoma malo radi, ili bar što ti poslovi nisu fizički teški, vezani su za radno vreme, pa ostavljaju slobodno popodne. Istovremeno, istraživanje je pokazalo da mladi u Jaloviku imaju slobodnog vremena, ali da on protiče prilično pasivno, jer očito još uvek ne uspevaju da svoje urbane navike vezane za aktivnosti u slobodnom vremenu koje su donekle stekli školovanjem u gradu, uklope ili prilagode seoskom načinu života, što bi se uz izvestan lični napor te razumevanje i pomoć sredine, moglo postići. Pored toga, većinu najtežih poslova u domaćinstvu obavljaju uz pomoć savremene mehanizacije, koju ili poseduje domaćinstvo ili je unajmljena. No valja primetiti da su ovakvi stavovi o životu i radu u gradu na izvestan način i odjeci prošlih vremena. Naime, oni naši sagovornici koji imaju neko iskustvo kako se živi u gradu, sve više uviđaju da je i rad u gradu naporan, bez obzira na to što je fizički lakši, a da istovremeno, u većini slučajeva više ne omogućava zaradu za pristojniji život koji podrazumeva i mogućnost korišćenja prednosti koje daje urbana sredina ("U gradu je lepo živeti sa dobrim novčanikom; da je u gradu kao što je nekad bilo, solidna plata..." — Vladan, 31 godina, radnik-seljak, oženjen). Isto tako, i među onim mladim ljudima koji nemaju vlastito životno iskustvo u gradu, jer su odmah posle završene osnovne škole odlučili da ostanu na selu, postoji donekle svest o tome da su se uslovi života u gradu uvelike izmenili i da stoga više ne pružaju sve one prednosti zbog kojih je nekada život u gradu bio privlačniji i perspektivniji. O ovom, još uvek nedovoljno jasnom saznanju i izvesnom pesimizmu mladih na selu, možda najbolje svedoči konstatacija jednoga našeg sagovornika, mladog zemljoradnika: "Mislim da bi mi bilo bolje u gradu. Možda bih lošije živeo, ali bih manje radio. U stvari, nigde nije dobro, ni u selu ni u gradu" (Zoran, 24 godine, osnovna škola, oženjen).

Ovaj kratak pregled nalaza istraživanja omladine iz Jalovika i njihovog viđenja vlastitog položaja, ukazuje na to da omladine na selu ima, da se njen odnos prema ostanku na selu, kao i budućnosti u njemu menja, istina sporo, korak po korak, ali to bi mogao biti iskorak ka nekim novim prilikama. Novo, krizno razdoblje u društvu daje mogućnosti za stvaranje novog vida vitalnosti seljačkog društva, koja bi se mogla ostvariti adekvatnim društvenim odnosom prema procesima života na selu i rada u gradu. Kriza našeg društvenog sistema očito je usporila mehanizam egzodusa koji se može aktivirati samo onda kada je "seosko društvo izgubilo svu vitalnost, ako je još samo teatar sjena, i ako prebjegnika, osim toga, u novoj sredini čeka povoljno privlačna zarada, ako on tamo može obnoviti svoj socijalni identitet, razviti sistem veza, ako manjanjem zanimanja nađe svoj put u gradskom životu."¹⁰⁾ Ovakvi uslovi sve se ređe javljaju u jugoslovenskom društvu.

10) (3), str. 197.

Aktuelnost potrebe šireg i teorijskog i društvenog angažovanja na pitanjima ovih savremenih kretanja u našem društvu pokazuje se u svom punom vidu podsećanjem na činjenicu da "generacija jugoslavenske omladine osamdesetih godina dominantno potječe iz porodica ruralne provenijencije, da je pretežno odrasla na selu (55%) i u rurbanim prostorima (29%)..."¹¹⁾

korišćena literatura

- (1) E. Dilić i dr.: **Seoska omladina danas**, Zagreb: IDIS, CDD, 1977.
- (2) E. Dilić: **Društveni položaj i orijentacija seoske omladine**, Zagreb, Beograd: Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, IDN, 1971.
- (3) H. Mendras: **Seljačka društva**, Zagreb: Globus, 1986.
- (4) D. Rihtman-Auguštin: **Struktura tradicijskog mišljenja**, Zagreb: Školska knjiga, 1984.
- (5) S. Vrcan i dr.: **Položaj, svest i ponašanje mlade generacije Jugoslavije**, Zagreb, Beograd: IDIS, CIDID, 1986.

Maja Korac

The Youth of Jalovik — How They See Their Own Position

Summary

The article presents the results of a study of the youth of Jalovik and their opinion about their own position. It shows the changed attitude of young people towards possibilities that are offered to them if they remain in the village or return to it after they finish their schooling. It could be said that the last decade of social change has had a great influence and that today the rural youth objectively and realistically evaluate the favourable aspects of remaining linked to a certain degree to their home and the parental farm. This, however, does not mean that most young people in Jalovik see a better future exclusively in farming. Their main objective is to be peasant-workers. However, their attitude to their own future is not accompanied by a suitable and necessary degree of activity towards existing conditions in the local community, or their own families. The

passive and inactive behaviour of young people in social and cultural life is the consequence of their recognition of the basic problems of village life (insecurity of income in agriculture, unfavourable economic policy on the village), and their consciousness that such problems cannot be solved in the local community, because that is not where they were created. Besides mistrust of socio-political organizations and the opinion that their role in the village is only formal, that is one of the reasons for their inactivity. Another reason why today's rural youth is passive is because they are still under the influence of the traditional relations and traditional values of the rural environment, with which they are still closely intergrated. This is why they are not capable of completely understanding their marginal position in the local community.

Молодежь Яловика — оценка собственного положения

Резюме

Исследования молодежи Яловика их оценки собственного положения, показывают определенные изменения в поведении молодежи относительно их дальнейшего проживания в селе или возвращения в сельскую местность после окончания школы. Можно заключить, что изменения имевшие место в общественной обстановке за последние десять лет во многом повлияли на поведение молодежи в сельской местности, которая в нынешнее время объективно и реально оценивает более благоприятную обстановку в жизненных условиях и перспективы которые им обеспечивает дальнейшее проживание в селе и своем хозяйстве.

Однако это не значит, что вся молодежь Яловика видит свои перспективы только в сельскохозяйственной профессии; большинство молодежи стремится иметь двойное занятие: продолжать работать сельскохозяйствеником и стать рабочим вне сельскохозяйственного сектора. Однако, такая оценка их собственного будущего не сопровождается соответственное активное поведение и отношение к присущей обстановке в местной общности, или в рамках собственной семьи. Такое пассивное отношение и отсутствие всякой активности среди молодежи в общественной и культурной жизни являются последствием объективной оценки основных проблем связанных с жизнедеятельностью в сельской местности (нестабильные доходы от сельского хозяйства, неблагоприятная экономическая политика в отношении села), с одной стороны и сознание, что эти проблемы не в состоянии решить местная общность, так как они и не произошли из ее среды. Это, наряду с недоверием к общественно-политическим организациям и убеждением что их роль в селе формальна, является одной из причин их пассивного отношения. С одной стороны, на пассивное поведение нынешней молодой генерации в селе продолжают оказывать свое

воздействие традиционные отношения и традиционные ценности сельской местности в которую они в большей степени интегрируются, препятствуя ей окончательно убедиться в их маргинальном положении в рамках местной общности.